

Коваль Г.П.

Новосафронівська гімназія Новоодеської міської ради Миколаївської області, Україна

Коваль О.Г.

магістрант спеціальності «Історії та археологія» факультету політичних наук

Чорноморський Національний Університет імені Петра Могили, Україна

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМ В ІЗМАЇЛЬСЬКОМУ ПОВІТІ НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ «ОДЕССКИЙ ВЕСТНИК» НА ПОЧАТКУ 1893 РОКУ

Функціонування будь-якого державного, місцевого управлінського апарату складається з багатьох інституцій, законодавчих та нормативних актів, діяльності та взаємодії конкретних виконавців, посадових осіб. В них постійно виникають різні проблеми, які потрібно вирішувати. Не був винятком і Ізмаїльський повіт. Коротко опишемо ці проблеми, опубліковані в статтях на сторінках газети «Одесский Вестник» на початку 1893 року. В Ізмаїльський повіт та в інші пункти, що лежали в 50-ти верстній межі, на початку лютого 1893 року бессарабським губернатором було розіслано циркуляр, який відносився до взаємних відносин Росії і Румунії. Наведемо суть цього циркуляру. Наприкінці 1875 року на території Бессарабської губернії стали з'являтися румунські дезертири і перебіжчики, які, згідно з вказівкою міністерства внутрішніх справ від 3 березня 1876 р., були виселені в місця проживання в губерніях: Астраханській, Вологодській, Самаркандській або Уфимській. Таке виселення тривало до 1885 р., коли з'явилося нове розпорядження того ж міністерства, за згодою з військовим міністерством, про залишення цих дезертирів і перебіжчиків за нашим кордоном, за винятком осіб єврейського походження, які мали бути надіслані в зазначені губернії. Так справа тривала до лютого 1893 року. За донесенням справника про те, що з часу залишення на кордоні цих дезертирів і перебіжчиків, в Ізмаїльському повіті оселилося 452 румунські дезертири здебільшого підозрілої поведінки, які, не маючи певних занять і,

переходячи з місця на місце, позбавляли поліцію можливості ближче ознайомитися зі своїм способом життя; що багато з них (понад 90 відсотків) перебували під судом і, будучи звинуваченими в крадіжках, один – у вбивстві, йшли з місць, де вони перебували під наглядом. Начальник Бессарабської губернії, щоб позбавити прикордонні місцевості від такої маси неблагонадійних людей, вкрай шкідливих для громадської безпеки, 30 вересня 1890увійшов з клопотанням перед міністром внутрішніх справ про дозвіл, щоб усі румунські дезертири і перебіжчики відправлялися під нагляд поліції в одну з вищезгаданих губерній. У відповідь на клопотання губернатора, міністр внутрішніх справ 17 листопада 1890 р. запропонував: визнавати дезертирами лише румунських вихідців, які, після переходу кордону, відразу являлися до органів влади і називали себе дезертирами; по виконанні цього згодом тільки при затриманні за безграмотність, – таких треба було визнавати просто неблагополучними іноземцями, що підлягали безповоротній висилці закордон (ст. 538, т. II, ч. I зведення законів видання 1876). Цим шляхом міністр вважав, що кількість перебіжчиків значно мала скоротитися і, у всякому разі, мали бути видалені ті з них, порочна поведінка яких могла б мати шкідливі наслідки для навколишнього населення і могла ускладнювати діяльність місцевої поліції. Через деякий час начальник губернії знову увійшов з клопотанням про дозвіл йому оселяти румунських дезертирів і перебіжчиків, якщо не в інших більш віддалених пунктах Російської імперії, то принаймні – у місцях, що перебували за 50-ти верстною межею. Нове клопотання викликане було повідомленням начальника бессарабського митного округу, до нього входило і донесення командувача карпачьким загоном 1 відділу Скулянської бригади прикордонної варти, від 19 квітня 1898 року про те, що часто почали переходити кордони румунські вихідці, для поселення в межах Російської імперії, які оселялися здебільшого поблизу самого кордону. 24 лютого 1892 року перейшли були з Румунії на Карпачський кордон три вихідці, які були передані в той же день в розпорядження поліцейській владі і згодом були поселені в прикордонних селищах і один з них через три тижні, щоб таємно повернутися до Румунії, пустився в плав

через річку Прут, де потонув за кілька кроків від румунського берега і був витягнутий мертвим румунською вартою. Зважаючи на те, що вихідці з Румунії, проживаючи поблизу кордону, могли, по зборах в прикордонні Росії необхідних для військових цілей відомостей, у будь-який час таємно повернутися назад до Румунії, начальник бессарабського митного округу просив розпорядження про розміщення румунських вихідців далеко від кордону. У зв'язку з останніми міркуваннями міністерство внутрішніх справ, за згодою з міністерствами військових та закордонних справ, визнало можливим: надати право начальнику Бессарабської губернії, на його розсуд, направляти румунських дезертирів і перебіжчиків в одну з вищезгаданих губерній, або оселяти їх у місцевостях Бессарабської губернії за 50-верстною межею від кордону з Румунією. При цьому міністерство внутрішніх справ звертало увагу на дві обставини, а саме, що нове розпорядження аж ніяк не стосувалося дезертирів-євреїв, які негайно мали бути повернені до Румунії і 2) що необхідно було розрізняти між дезертирами, які заявляли про себе відразу після появи їх на кордоні, та такими, що затримувалися за неграмотність. Зі свого боку начальник губернії зобов'язував своїх підлеглих: у своїх уявленнях про виселення дезертирів в одну з віддалених губерній керуватися ґрунтовними приводами, через те, що таке виселення дезертирів пов'язано для державної скарбниці з значними витратами по пересиланню дезертирів етапним порядком [1].

Фінансові махінації та надзвичайний бюрократизм у вирішенні всіх питань роботи земства були також величезними проблемами в Ізмаїльському повіті. Були в Ізмаїльському повіті величезні фінансові скандали – «панамі». Одна з таких справ на початку лютого 1893 року була на половину закінчена: молодий «земець» Христі (18 років) відбував 6-місячний термін в ізмаїльській в'язниці, за вироком суду; слідство ж про «ментора» Христі, «бувалого» Л – ве, ще тоді тривало. Справа ж про болгарську «панаму» находилася тоді лише в першій фазі свого розвитку, і про надзвичайно цікавий «фінал» його – мова була попереду. В кінці січня 1893 року судовий слідчий 2 ділянки Аккерманського повіту зажадав був відомостей від болгарської управи про сімейне становище одного з обвинувачених Івана Кукліна.

Все це були плоди, залишені у спадок 1892 роком, що пішли були в область вічності.

Коротко прослідкуємо нашої діяльності Ізмаїльського повітового земства в січні – на початку лютого 1893 року. З огляду на те, що термін служби «земців» Ізмаїльського повіту тогочасного складу закінчився був ще наприкінці 1891 р., через те, що у двох комітетах, Ізмаїльському та Болградському, кількість членів, з нагоди смерті одних і незатвердження інших, – була значно зменшилася, – бессарабський губернатор увійшов був з поданням до міністерства внутрішніх справ про дозвіл, до введення в повіті земських начальників, що було вже вирішено в принципі – дозволити провадження виборів, за румунськими законами, до членів земських рад та комітетів. Отримавши ствердну відповідь сказаного міністерства, начальник губернії наказав був усім трьом комітетам, Ізмаїльському, Болградському та Кагульському, виготовити в місячний термін тобто до 1 лютого виборчі списки і потім комітетам увійти в угоду щодо призначення дня та години виборів, а про останній повідомити начальника губернії. Наведемо хід дій та думок місцевих земців: «Сказано – зроблено: списки виготовлені, і вибори призначені на... коли, думаєте? – На середні числа лютого? – Ні. На останній чисел? – Ні. На перші, середні чи останні числа березня? – Ні, отже вважаєте, що вибори призначено у квітні? Теж не вгадали: вони призначені на 1 травня. Навіщо ж у такий «довгий ящик»? Потім, бачите, що наші «земці» дорожать своєю «громадською» службою і не хочуть поступитися такою своїм «друзям», а самі хочуть дбати про матеріальний «благ своїх виборців»... Також доречно навести частину бюрократичного ланцюжка вирішення справ у земстві: «Чи не бажаєте познайомитися з відносинами між самими комітетами? Дозвольте: Болградський земський комітет пред'являє претензії до Ізмаїльського на сплату йому тисячі рублів на рахунок збудованого першим у селі Чишмо-Вароїті (на шляху від Болграда до Ізмаїла на відстані 16 верст) етапного будинку. У свою чергу, Ізмаїльський комітет претендує до Болградського на сплату йому 2500 руб. в рахунок змісту, до возз'єднання краю до Росії, в Ізмаїлі трибуналу (окружний суд у малому розмірі) та арештного будинку, а для підтвердження

справедливості своєї претензії ізмаїльський комітет посилається на акти, що зберігаються в архіві Болградського комітету. Для отримання потрібних актів, Ізмаїльський комітет увійшов з клопотанням про розпорядження з приводу припущення свого бухгалтера, М.Р.Василенко, до сказаного архіву. Начальник губернії не преминув, звичайно, задовольнити це прохання, в якому сенсі було повідомлено обидва комітети. Приїжджає Василенко до Болграда і є до комітету. – Що скажете ви? запитують прохача. – Я такий, приїхав по такій справі і прошу... – А-а-а, знаємо, знаємо: у нас також отриманий папір, можна буде лише небагато згодом, прийде архіваріус. – Гаразд. За дві години прохач знову є. – Ну що тепер? питає він. – Ви на рахунок того... добре... можна... але тепер ми зайняті прийняттям земської «каси» від колишнього складу і тому відкладемо це до завтра. – Хо-ро-шо-о, до побачення. І був ранок, і був вечір, день другий. – Ну що тепер можна? – Чи бачите, ви повинні подати нам письмову заяву з точною вказівкою: які саме ви бажаєте розглянути папери в архіві?... Таким чином, тільки після люб'язного втручання справника, після довгих і переконливих доводів самого Василенка, останньому вдалося потрапити... на поштову станцію, і звідти з порожніми руками – назад до Ізмаїла!... Як вам подобається?» [2].

Іншою величезною проблемою Ізмаїльського повіту був голод, неврожай та розподілення коштів допомоги населенню. Звідусіль в Ізмаїльському повіті в кінці березня надходили жалюгідні звістки про лиха, що переживалися місцевим сільським людом, і, якщо в 1893 році вони отримували якусь допомогу, то тільки завдяки уважному ставленню повітової адміністрації до своїх поселян та теплої співучасті до них з боку начальника губернії. У серпні 1892 року понад 130 сімейств поселян, які займалися хліборобством на орендованих ними казенних землях у Тузлах, Сар'ярах і Мартазі, – внаслідок повторюваного рік у рік неврожаю, залишалися зовсім без хліба і перебивалися спочатку мізерними заробітками поденної роботи, але з настанням зим, вони були позбавлені і цього джерела харчування. Приписані до Акерманського повіту, вони звернулися були за допомогою до Аккерманської повітової земської управи, яка відмовилася

задовольнити їхнє клопотання, на тій підставі, що вони проживають в іншому повіті. Тоді вони звернулися до місцевого справника, який направив їх до начальника губернії. Тут прохачі зустріли повне співчуття. Перешкода виявилася була лише формальною, а саме: в силу 88 і 90 статті статуту народного продовольства тому XIII (видання 89), клопотання начальника губернії перед особливим комітетом, заснованим під головуванням наслідника престолу цесаревича, мало бути засноване на клопотанні губернського земства, тоді як земство Ізмаїльського повіту продовжувало діяти «самостійно», без жодного зв'язку з Бессарабським губернським земством... Через цю обставину, Ізмаїльському земському комітету запропоновано було увійти з клопотанням перед особливим комітетом через начальника губернії. Клопотання це закінчилося цілковитим успіхом, і отримані від особливого комітету 3.000 руб. комісією роздано було різного роду зерна на прогодовування найбідніших сімейств протягом 6 місяців та на обсіменіння полів. За прикладом Ізмаїльського земського комітету, Болградський земський комітет, за спонуканням справника, також звернувся був з клопотанням про позику з імперського капіталу, задоволення продовольчих потреб і обсіменіння полів у сумі 18 тисяч рублів. Але замість визначеної позички, комітету дозволено лише 1970 руб., з яких 970 руб. було призначено для роздачі безповоротної допомоги деяким мешканцям села Новокарагач та хутора Тропокло. На решту суми мало бути придбано зерно для обсіменіння полів сільських громад: Золокарії, Новопокровки, Фурманки, Бакчалії, Китаю та Шагані. Таким чином у Ізмаїльській повіт надійшла була грошова допомога в 4997 руб. Але яке значення мала ця цифра порівняно із засобами, необхідними для вгамування голоду 40 з лишком сільських громад!? А тим часом, це становище було б значно полегшене, якби було своєчасно вжито відповідно заходів, у вигляді громадських запашок, або заготівлі громадських запасних магазинів, де вони існували і раніше або, нарешті, в крайньому випадку, можна було вдатися до громадських запасних капіталів. Насправді тим часом нічого не зроблено. Було дуже сумно, що при тій родючості, якою славився Ізмаїльський повіт; при існуючих тоді у ньому трьох земських радах – нічого не було зроблено

для попередження голоду, серед справжніх земських платників, тобто серед землеробського стану. Ізмаїльський земський комітет у своєму звіті про витрачені ним 3000 рублів заявляв, що продовольство було забезпечене для 120 сімейств на 6 місяців, але що худоба цих жителів, внаслідок неврожаю, гинула від відсутності кормів [3].

Таким чином, ми бачимо, якими різноманітними були проблеми Ізмаїльського повіту, викладені на сторінках газети «Одесский Вестник» на початку 1893 року.

Література:

1. *Одесский Вестник. 1893. № 35, воскресенье, 7 (19) февраля.*
2. *Там само. № 37, среда, 10 (22) февраля.*
3. *Там само. № 80, воскресенье, 28 марта (9 апреля).*